

Германии/ Пер. с нем. – М.: Изд-во БЕК, 2001. – 336 с. 7. Угода про партнерство та співробітництво між Європейськими Співтовариствами і Україною від 14.06.1994 р. // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2001. – № 3. – С. 194. 8. *Antunes, Jose Engacia* <<http://www.amazon.co.uk/exec/obidos/search-handle-url/index=books-uk&field-author=Antunes%2C%20Jose%20Engacia/026-9278616-3732441>>. The Liability of Corporate Groups: Autonomy and Control in Parent-subsidiary Relationships in US, German and EC Law (Studies in Transnational Economic Law). – Kluwer Law International, 1994. – 588 p. 9. *Blumberg, Phillip I.* The Increasing Recognition of Enterprise Principles in Determining Parent and Subsidiary Corporation Liabilities// Connecticut Law Review. – 1996. – № 28 – P. 295 – 347. 10. Council Directive 90/435/EEC of 23 July 1990 on the common system of taxation applicable in the case of parent companies and subsidiaries of different Member States// Official Journal L. – 1990. – № 225. – P. 6 – 9. 11. Council Regulation (EEC) No 2137/85 of 25 July 1985 on the European Economic Interest Grouping (EEIG) // Official Journal L. – 1985. – № 199. – P. 1 – 9. 12. Groups of Companies in the EC. – Berlin: Walter de Gruyter, 1993. – 233 p. 13. *Miller, Sandra K.* Piercing the Corporate Veil among Affiliated Companies in the European Community and in the U.S.: A Comparative Analysis of the U.S., German, and U.K. Veil Piercing Approaches // American Business Law Journal. – 1998. – № 36. – P. 73 – 149. 14. Modernising Company Law and Enhancing Corporate Governance in the European Union – A Plan to Move Forward: Communication from the Commission to the Council and the European Parliament, COMM (2003) 284 final. – Brussels: Commission of the European Communities, 2003. – 29 p. 15. Report of the High Level Group of Company Law Experts on a Modern Regulatory Framework for Company Law in Europe. – Brussels: Commission of the European Communities, 2002. – 161 p. 16. Seventh Council Directive 83/349/EEC of 13 June 1983 based on the Article 54 (3) (g) of the Treaty on consolidated accounts// Official Journal L. – 1983. – № 193. – P. 1 – 7.

Надійшла до редакції 05.09.2003 р.

УДК 349.2

О.М. Ярошенко, канд. юрид. наук, доцент
Національна юридична академія України
імені Ярослава Мудрого, м. Харків

ОСНОВНЕ ДЖЕРЕЛО ТРУДОВОГО ПРАВА УКРАЇНИ – КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ

Чільне місце в системі джерел трудового права посідає Конституція України. Вона виступає як загальноновизнана платформа існування суспільства і фактично є офіційним виразником його інтересів. Конституція – це Основний Закон держави, який закріплює підвалини суспільного й економічного ладу в тій чи іншій країні, форму правління і форму її державного устрою, правове становище особи, порядок організації й компетенцію органів влади й управління, організацію та основні принципи правосуддя.

Чинна Конституція створила легітимну основу української державності, побудовану на демократичних принципах, стала фактором стабілізації політичного життя країни, забезпечивши суспільство і

владу цивілізованими формами вирішення конфліктів, чіткими правовими механізмами подолання протиріч між різними гілками влади. Концептуальною її основою є визнання людини, її життя і здоров'я, честі й гідності, недоторканності і безпеки найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини, їх економічні, політичні та юридичні гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави.

Важливим є те, що у співвідношенні "держава – людина" принципово помінялися акценти. Якщо в умовах радянського суспільства особа зобов'язувалася погоджувати свої інтереси насамперед з інтересами держави, то чинна Конституція встановлює інший принцип. Визнання, дотримання й захист прав і свобод людини визнані конституційним обов'язком держави. Отже, у жодному випадку держава не може зазіхати на права і свободи особи і приносити їх у жертву своїм егоїстичним інтересам.

Основний Закон (ст. 157) закріплює загальний принцип гарантованості конституційних прав та свобод людини і громадянина, неможливості звуження їх змісту й обсягу або скасування. Ця стаття також забороняє внесення до неї змін, що скасовують чи обмежують права та свободи людини і громадянина. У випадку подання до Верховної Ради законопроект про внесення в Конституцію змін, що стосуються прав і свобод людини, на Конституційний Суд України покладається обов'язок надати висновок щодо його конституційності. За відсутності позитивного висновку цей законопроект відхиляється.

Останнім часом усе голосніше звучать заклики переписати Основний Закон країни. Аналіз пропонує змін свідчить, що вони мають не стільки правовий, скільки політичний характер. Фактично йдеться про принципово інше бачення державного й політичного устрою нашої держави. Для одних ініціаторів конституційних змін є неприйнятною суспільно-політична й соціально-економічна система, закладена в Конституції. Інші не можуть погодитися з принципом поділу влади і намагаються змінити баланс повноважень на свою користь, пропонуючи, наприклад, розширити (або обмежити) повноваження Верховної Ради, Президента чи Кабінету Міністрів України. Однак навіть не згадується, що перш ніж розгортати дискусії про зміну Основного Закону треба навчитися його поважати, до кінця завершити конституційну реформу, розпочату в 1996 р., тобто цілком реалізувати й розвинути закладений у ньому величезний демократичний і гуманітарний потенціал. Необхідно розібратися, з чим пов'язані недоліки в повсякденному житті суспільства – конституційними принципами й механізмами впровадження їх у життя чи неповною й непослідовною їх реалізацією.

Так, порядок діяльності Кабінету Міністрів України визначається регламентом, затвердженим ним же самим [6].

Правовий статус уряду, якщо виходити з букви й духу Основного Закону, має визначатися Законом “Про Кабінет Міністрів України”, який нині лише чекає свого затвердження. У ньому повинні бути відображені питання організації роботи, засідань уряду, розроблення концептуальних засад реалізації його урядової політики, повноважень у відносинах з Верховною Радою та інші питання порядку діяльності, пов’язаної з виконанням належних йому повноважень.

Відсутність чіткої правової регламентації діяльності державних органів та окремих чиновників позбавляє громадян можливості захищати свої права, створює умови для корупції і сваволі чиновників, обмежує саму державну владу в реалізації потенціалу Конституції. Але ще гірше, коли в законах, що приймаються нібито в розвиток Основного Закону країни намагаються “протягти” положення, прямо протилежні конституційним засадам.

В Указі Президента України “Про чергові заходи щодо дальшого здійснення адміністративної реформи в Україні” від 29 травня 2001 р., №345/2001 констатується, що посади Прем’єр-міністра України, Першого віце-прем’єр-міністра, віце-прем’єр-міністрів, міністрів за характером повноважень, порядком призначення та звільнення належать до політичних і не входять до категорій державних службовців, визначених Законом України “Про державну службу” [7, с. 2]. При цьому в Указі грубо порушені вимоги чинного законодавства України. Так, відповідно до п. 12 ч. 1 ст.92 та ч. 2 ст. 120 Конституції організація, повноваження і порядок діяльності Кабінету Міністрів України, інших центральних і місцевих органів виконавчої влади встановлюються Конституцією й законами України. Указане положення набуло свого відбиття також і в ст. 9 згаданого Закону про державну службу, згідно з якою правовий статус названих категорій осіб (як і Президента, Голови Верховної Ради та його заступників, голів постійних комісій Верховної Ради та їх заступників, народних депутатів України та ін.) регулюється Конституцією та спеціальними законами України [2; 1993. – №52. – Ст. 490].

Закріплення в Указі положення, згідно з яким посади членів Кабінету Міністрів набули статусу політичних в кінцевому підсумку призвело до безпідставного виключення їх із числа можливих суб’єктів корупційних діянь та інших правопорушень, пов’язаних з подібними діяннями. Адже відповідно до ст. 2 Закону України “Про боротьбу з корупцією” від 5 жовтня 1995 р., №356/95-ВР суб’єктами корупції вважаються лише:

а) державні службовці;

б) народні депутати України, депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутати сільських, селищних, міських, районних, обласних рад;

в) посадові особи місцевого самоврядування [2; 1995. – №34. – Ст. 266].

Політичний характер посади не може (і не повинен!) бути достатньою підставою для виключення перелічених осіб із переліку суб'єктів корупції та інших правопорушень, пов'язаних з нею. Головне полягає в тому, що ця служба, незважаючи на її політичний характер, була й залишається професійною діяльністю в органах виконавчої влади. Ураховуючи відповідальність і важливість функцій Кабінету Міністрів України, гадаємо, що настала нагальна потреба у віднесенні до суб'єктів корупції та інших правопорушень, пов'язаних з нею, також і членів уряду.

Негативні тенденції проникають і в нормотворчу діяльність Кабінету Міністрів та органів виконавчої влади. Багато положень Конституції й законів могли б діяти набагато ефективніше, якби були прийняті відповідні підзаконні акти і здійснювався належний контроль за їх виконанням. Сьогодні все ще приймаються нормативні акти (в тому числі й закони), що не відповідають Основному Закону. Так, 15 вересня 1999 р. Верховною Радою прийнято Закон "Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності" [2; 1999. – №45. – Ст. 397]. Однак Конституційний Суд України у Рішенні від 18 жовтня 2000 р. у справі № 1-36/2000 за конституційними поданнями народних депутатів України та Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини вирішив:

"1. Визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), положення статті 11 Закону України "Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності", якими обмежується право громадян на свободу об'єднання:

1.1. положення, що унеможливорює створення самостійної профспілки на окремому підприємстві, в установі або організації без дотримання умов, передбачених частиною другою, відповідно до яких статус місцевих мають лише профспілки, "до складу яких входять не менше трьох первинних організацій... чи об'єднують не менше 9 членів профспілки, які працюють на різних підприємствах, в установах або організаціях";

1.2. положення, згідно з якими встановлюється кількісний критерій – "більшість" – для об'єднання у профспілці відповідного статусу членів профспілки, які працюють за даною професією, фахом в об-

ласті, містах Києві та Севастополі та які працюють за даною професією чи фахом в Україні;

1.3. положення, що встановлює мінімальну кількість – "не менше третини" – для об'єднання у профспілці з всеукраїнським статусом членів профспілок галузі або членів профспілки певного фаху, професії.

2. Визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), положення статті 16 Закону України "Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності" в частині встановлення таких умов легалізації профспілок, які фактично пов'язують початок діяльності створеної з метою забезпечення і захисту інтересів працівників організації як профспілки з моментом її реєстрації у відповідних органах, що рівнозначно вимозі про попередній дозвіл на утворення профспілки" [4].

Звичайно, у чинну Конституцію вносити зміни необхідно. Але перш ніж розглядати будь-які конкретні пропозиції, необхідно провести широкі консультації, громадські дискусії про доцільність цього процесу. Слід не потурати часом прямо протилежним вимогам різних політичних груп, а знаходити поле для компромісу з питань, які висвітлює саме життя, суспільна й державна практика.

Основний Закон України проголосив, що всі люди є вільні й рівні у своїй гідності та правах. Розділ II Конституції містить перелік прав, свобод та обов'язків людини і громадянина (ч. 1 ст. 22). Який, однак, не має вичерпного характеру. Уперше замість фрагментарного набору визначена цілісна система прав та свобод людини і громадянина у всіх основних сферах людської діяльності – політичній, економічній, соціальній, культурній. Разом із багатьма іншими набули закріплення й відбиття основні трудові права особи, які проголосили головні принципи трудового права як галузі.

Чинна Конституція України наводить такий перелік трудових прав. Це право: а) вільно розпоряджатися своїми здібностями до праці, обирати рід занять і професію; б) на належні, безпечні та здорові умови праці; в) на своєчасне одержання заробітної плати, не нижчої від визначеної законом; г) на захист від безробіття; д) на захист своїх прав через механізм індивідуальних та колективних трудових спорів з використанням установлених законом способів їх вирішення, включаючи право на страйк, та деякі інші.

Згідно зі ст. 8 Основного Закону в Україні визнається й діє принцип верховенства права. Конституція України має найвищу юридичну силу. Вона визначає цілі і зміст законів та інших нормативно-правових актів, зміст і спрямованість діяльності органів законодавчої й вико-

навчої влади, органів місцевого самоврядування, що забезпечуються захистом правосуддя.

Норми Конституції України є нормами прямої дії. На думку деяких науковців, окремі конституційні приписи не можуть бути визнані нормами права. Це передусім ті, що закріплюють принципи права, визначають основні правові поняття та ін. [1, с. 178]. Стверджується також, що деякі конституційні норми фактично є правоположеннями, які тільки завдяки іншим правовим приписам і тільки в поєднанні з ними визначають поведінку учасників суспільних відносин [3, с. 13]. Однак при цьому не враховується той факт, що наявність в Конституції принципів і загальних положень не тільки не позбавляє її нормативності, а, навпаки, свідчить про більш широке використання в ній властивостей останньої. Наприклад, нормативність конституційних принципів обумовлена тим, що вони акумулюють, узагальнюють найважливіші соціальні, економічні й політичні явища й процеси матеріального й духовного життя суспільства, дають їм оцінку і вводять у рамки прийнятих у державі нормативів. Вони тісно пов'язані з регулюванням суспільних відносин, мають вирішальний вплив на правову систему і діють якраз як правові принципи, якими зобов'язані керуватися всі органи й особи. Зазначені принципи завжди мають нормативний характер і саме цим відрізняються від простої констатації дійсності.

Нормативними є і програмні конституційні приписи, оскільки вони мають загальнообов'язковий вплив на перспективу розвитку суспільних відносин завдяки закріпленню правових орієнтирів для організації всього правового регулювання. Нормативність Конституції знаходить свій прояв у тому, що вона практично являє собою кодифікований закон і, регулюючи широке коло суспільних відносин, має інтегративний характер.

Основному Закону в повному обсязі притаманні конкретні цілі нормативного регулювання: упорядкування суспільних відносин, внесення однаковості і стабільності в соціальне життя шляхом встановлення загальних правил. Нормативність цього основного правового акта країни виявляється також у тому, що він виконує активну роль у створенні не тільки єдиної, а й тривалої за часом, стійкої системи регулювання суспільних відносин.

У підсумку хотілося б зазначити, що в нормативності полягає один з головних проявів соціальної цінності Конституції. Реалізація конституційних норм – це специфічне переведення їх нормативності у впорядкованість відносин. Заперечення нормативності об'єктивно призводить до недооцінки Конституції, штучного зменшення її регуля-

тивних можливостей, істотно зменшує ефективність впливу на трудові та тісно з ними пов'язані інші відносини [5, с. 3 – 9].

Список літератури: 1. Бабаев В. К. Советское право как логическая система. – М.: Юрид. лит., 1978. – 253 с. 2. Відомості Верховної Ради України. 3. Малєин Н. С. Правовые принципы, нормы и судебная практика // Государство и право. – 1996. – №6. – С. 12 – 16. 4. Офіційний вісник України. – 2000. – №43. – Ст. 1857. 5. Стефанік В. Правові акти управління // Право України. – 2003. – №7. – С. 3 – 9. 6. Тимчасовий регламент Кабінету Міністрів України: Затв. пост. Кабміну України від 05.06. 2000 р., №915 // Офіц. вісн. України. – 2000. – №24. – Ст. 994. 7. Урядовий кур'єр. – 2001. – №95. – С. 2.

Надійшла до редакції 08.09.2003 р.

УДК 349.3

*С.М.Прилипка, канд. юрид.наук, доцент
Національна юридична академія України
імені Ярослава Мудрого, м.Харків*

РОЛЬ ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ В СОЦІАЛЬНОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ НАСЕЛЕННЯ

З набуттям незалежності України було розроблено і схвалено у грудні 1993 р. Верховною Радою Концепцію соціального забезпечення населення країни, яка врахувала перехід держави до ринкової економіки, оскільки механізми існуючої до цього часу системи соціального захисту вичерпали себе й зумовили негативні тенденції, а саме: зростання заборгованості по виплатах; випадки нецільового використання страхових коштів; невідповідність форм управління фондами існуючій системі формування коштів.

У процесі реформування в Україні системи соціального захисту виникають проблеми щодо: а) створення стійкої фінансової системи в разі старості, інвалідності та в інших випадках, передбачених законодавством, за рахунок страхових внесків роботодавців і застрахованих осіб; б) формування ефективної системи управління соціальним страхуванням за участю представників трьох сторін соціального партнерства; в) удосконалення системи виплат; г) встановлення дійового контролю за цільовим використанням страхових фондів. Одним із напрямків подолання їх повинна стати перш за все узгоджена й чітка діяльність Пенсійного фонду України.

А тому не випадково все більше дослідників звертають увагу на зазначені проблеми. На сучасному етапі значенню й діяльності цього фонду присвятили свої дослідження Д.Г. Александров [1, с.84-98], А.М. Бабич [2, 113-125], О.М. Белінська [3, с.55-62], М.І. Бондарук [4, с.37-68], М.О. Буянова [5, с.75-81], Є.Є. Мачульская [7, с.92-98],